

# Det lokale og det internasjonale, det urbane og det rurale

## *Bergen kulturby 2000*

Eva Reme

Institutt for kulturvitenskap og kunsthistorie  
Universitetet i Bergen  
eva.reme@ikk.uib.no

### **Abstract**

The City of Bergen, which in the year 2000 had the status of a European City of Culture, is taken as the starting point for this article. One of the arrangements, considered to be characteristic for the cultural programme, formed the background for the thematisation of place in relation to the urbane and the rural, together with local, national and international dimensions. The perspectives are focussed on how a cultural city arrangement based on a local cultural setting and cultural inheritance, is used, on the one hand, as more or less conscious strategies for profiling the place, and, on the other hand, as elements in people's concept of life, thus enabling a sense of belonging.

### Nøkkelord:

*stedsprofilering  
det urbane  
det regionale  
det internasjonale*

År 2000 oppnådde Bergen sammen med 8 andre byer å få status som europeisk kulturby. Hvor viktig en slik tittel er, kan sikkert diskuteres. Mange ser en slik anledning som en unik sjanse for profilering, det å sette by og sted på kartet. Andre vil kanskje trekke på skuldrene og sammenligne det hele med et langtekkelig Grand Prix. Uansett, et slikt år synliggjør tanker og ideer knyttet til sted og by, det reiser spørsmål om det å uttrykke urbant særpreg og egenart, det peker på relasjoner mellom regionale, nasjonale og internasjonale trekk. Med bakgrunn i Kulturby Bergen

2000, er det disse temaene som her skal diskuteres. Intensjonen er ved hjelp av ulike perspektiv å rette søkelys både mot strategier for og opplevelser av året da sted og kultur sto i sentrum. Byer som andre steder er del både av et diskursivt felt og del av vår livsverden (Hansen 2001). Derfor skal søkelyset rettes både mot stedsprofilering og stedstilhørighet generelt, og for Bergen spesielt.

Som utgangspunkt går vi inn i en av begivenhetene midtveis i utviklingen av programmet. Et av de mer lokalpregede arrangementene er i ferd med å gå av stabel-

en.

### **Nordsteamfestivalen**

Det er helg, det er sensommer, arrangører fra ulike frivillige lag og organisasjoner er i full gang med avviklingen av Nordsteamfestivalen – en tredagers feiring av veteranbåter. Nærmere 50 000 mennesker – om vi skal tro avisene – har samlet seg i Vågen og langs Bryggen for å se over 50 eldre fjordbåter og ferger forlate havnen samtidig med kurs mot gamle anløpshavner. Høydepunktet inntreffer idet klokken nærmer seg 2. Båtene er klargjort, på kaien står folk tett i tett. Barn sitter på foreldrenes skuldre, det pekes, det diskuteres, det forklares og fortelles. ”Den båten, den ble bygget der ... den ble brukt i krigen ... den gikk på grunn der ... den dro vi med da vi reiste på landet, den var naboen min maskinst på ... kjenner du ham? ... tanten min var servitrise – var det hun som ...?” Det er monologer, dialoger og hele blandede kor. Hvem som startet hva, er umulig å fastslå, men plutselig er det flere som snakker om samme båt, samme mannskap, samme hending en gang for lenge siden; plutselig er sidemannen på bryggen ikke lenger fremmed. Kjente steder, kjente referanser gjør alle til kjentfolk der og da.

Så legger båtene fra kai, dampen stiger mot himmelen, maskinene arbeider seg opp, kor og korps i uniformer og kulørte fortidsklær overdøver hverandre, men når ikke opp mot fløytene fra båtene. De hilser hverandre, sine passasjerer og tar samtidig farvel med publikum på kaien. Luften er full av lyder og lukter av diesel og kull. Folk om bord vinker og de på land hilser tilbake. Folk smiler, noen ler, men når undertegnende som også står der midt i vrimmelen, ser seg rundt, så er det like mange som tørker våte og melankolske øyer.

Hva er dette? Aha-opplevelsen kommer helt uventet. En kjent motordunking fra en

båt fra et annet sted som ikke var tenkt inn i båtrekken med opphav i Bergen og omland, forvandler min posisjon fra observatør til deltaker. Steder fra lang tid tilbake trer fram, fjerne ansikter blir nære, lukt og lyder fra salongen blir klare – olje, vått tøy, sigaretttrøyk, rasling i avissider, surret av fortellinger og sladder. Det er kanskje ikke all verden, men også jeg tørker bort en usynlig tåre.

Så hva skjedde? Det var bevegelsene i og omkring båtene, det var virvaret av lukter, lyder og farger i annerledes valører som gjorde sinn og sanser ømfintlige. Slik ble gjenkjennelsen av det forgangne mulig, slik ble Bergen forvandlet til en passasje til andre steder og andre tider. For noen minutter ble også jeg del av en heller udefinerbar men håndgripelig kystkultur.

Spørsmålet er imidlertid, hvor representativt er dette arrangementet for det bergenske kulturbyåret? Hvor betegnende er opplevelser og inntrykk som slike arrangement kan skape? Hvordan passer hyllesten av en fortidig kystkultur inn i feiring og profilering av en moderne by?

### **Kulturby som europeisk prosjekt**

Nordsteam-festivalen representerer en nær fortids kommunikasjonslinjer mellom by og omland i en nær fortid, og kan ses som både et lokalt og regionalt prosjekt. Slik bryter festivalen tilsynelatende med de videre, europeiske rammene som ligger til grunn for kulturbyår som fenomen. For betrakter vi kulturbyåret i et makroperspektiv, er det selvsagt klart at selv om konkrete målsetninger og visjoner er utformet i Bergen, er prosjektet som sådan oppfunnet og utformet innenfor EU. Dette bærer da også den bergenske kulturbykatalog preg av. Her er det understreket at ”Europas mangfold av historiske forankrede kultur-

tradisjoner (skal) gjøres kjent for innbyggerne, slik at de kan befrukte hverandre og bidra til at den samlede kulturelle arven og aktivitetene inngår i befolkningens forståelse av hva det vil si å være "europeer" (Gripsrud 2001:55). Opprettingen og organiseringen av kulturbyår fungerer altså som en strategi for "eksport" og "import" av ulike kulturelle impulser. Resultatet er blant annet at et utvidet kulturbegrep der det regionale står sterkt, er i ferd med å få gjennomslag i store deler av Europa (Frykman 1999). Sett fra et EU-ståsted kan dette betraktes som en politisk prosess som på en demokratisk måte fremmer et pluralistisk europeisk kulturfelleskap. Kulturbyåret kan i en slik sammenheng vurderes som ledd i formingen av en ny kulturell og politisk geografi der byene skal være konkrete og regionale sentra i et større, europeisk nettverk.

Setter vi visjonene for det bergenske kulturbyåret inn i denne rammen, er det klart at visjonene her stemmer overens med retningslinjene utformet i EU-regi. I kulturbyprogrammet 2000 kan vi lese at intensjonene var rettet mot å synliggjøre "Europeisk kultur mot nord". Dette skulle fortrinnsvis skje gjennom satsing på tre deltema: "Bergen – åsted for norsk egenart", "Bergen – åstedet for møtet mellom norsk og europeisk kultur", og "miljø – rammebetingelsene for bærekraftig utvikling" (Gripsrud 2001). Slike siktemål utelukker ikke arrangement som Nordsteam, men ambisjonene har klare nasjonale og internasjonale føringer. De representerer store visjoner og sammenfaller i stor grad med Thomas Hylland Eriksens presentasjon i kulturbykatalogen. Han anvender positive termer som mangfold og variasjon for å understreke hvordan lokale, nasjonale og globale dimensjoner kommer til uttrykk og danner ulike lag som delvis overlapper

hverandre. Programmet utmerker seg gjennom eksperimenterende holdninger både til "høy" og "lav" kultur, gjennom prosjekter med søkelys mot særtrekk ved lokalt liv og ikke minst gjennom "cross-over-prosjekter" der også moderne, internasjonale innslag og inntrykk kommer til syne. "Blandingen av impulser er lettere å få øye på enn jakten på røtter", konkluderer Hylland Eriksen (2000:82). En slik villig lesning av programmet, skaper forventninger om et år der mangfoldet av kulturelle uttrykk skal blomstre. Uttrykk som ikke først og fremst er knyttet til en rural eller tidlig moderne fortid representert ved Nordsteam-festivalen, men like mye til moderne og urbane impulser som lenker Bergen til hendinger på den internasjonale kulturelle scenen.

#### **Det bergenske kulturbyprogrammet**

Hvorvidt visjoner og ideelle målsetninger ble realisert eller ei, kan selvsagt diskuteres. For blar vi gjennom programsidene, finner vi langt på vei det vi kan forvente når det gjelder bergensk byprofilering. Vi finner referansene til Vestlandet og ikke minst nasjonalperlen Hardanger. Alt fra jonsokkbryllupp til morell-, båt- og folkemusikkfestivaler er på plass. Fjordene og frukttrærne herfra sammen med hardangerbunad, broderier og folketoner som en gang ble stemplet som noe av det 'norskeste' som fantes, synes ikke å ha mistet sin aktualitet. Ennå hører dette med til de nasjonale klenodier, og Bergen liker å se seg som en døråpner til dette på en gang lokale og nasjonale kulturlandskapet. Bergen er "the gateways to the fjords", og med sine fjell også "Norway in a nutshell". Her kan vi identifisere deler av programmets mer "folkelige" karakter i velkjent nasjonal innpakning.

“Nordsteam 2000 Bergen”.  
Foto Roger Sangolt



Går vi videre i programmet, finner vi også de tradisjonelle bergenske symbolene knyttet til middelalder, den gang Bergen var hovedstad i et kongerike større og mektigere enn noen gang. Vi finner hansatiden representert med kulturuttrykk som viser til en fornem handelsstand som i århundrer har dyrket nasjonal og internasjonal kunst og kultur på høyt nivå. Mange av arrangementene og utstillingene går også videre, og som Hylland Eriksen skriver, tar de opp nyere eksperimentelle og globale formuttrykk der tema som f.eks. teknologi, genmanipulering, det hybride og flerkulturelle viser tilbake til vår egen kompleksitet samtidig. Her er klare referanser til bergensk urban kultur som historisk forankret like fullt krysser lokale og regionale grenser i referansene til nåtid og framtid.

Gransker vi imidlertid programmet nøyere og holder dets ulike deler opp mot hverandre, oppdager vi fort at det ikke er

det urbane, men det rurale som dominerer. Det ikke lenger den bergenske byborger med røtter i en tradisjonsrik handelsstand, ei heller den nasjonale hardangerbonden som er ledefigurene. Tvert imot, den nye frontfiguren er kystbonden – strilen – som nå har invadert byen og vandrer fra utstilling til utstilling, fra arrangement til arrangement. Genrene kan variere. Blant de mer originale uttrykkene kan for eksempel nevnes prosjekt *Naust* der nordiske kunstnere ble invitert til å lage utstillinger og installasjoner i gamle naust utenfor Bergen. Intensjonene var å forene internasjonal samtidskunst med lokal tradisjon og historie. Under tittelen *Maritim matkunst* ble kunstprodukt med assosiasjoner til mat hengt opp i båtterminaler langs kysten, mens *Messe for dårlig vær* var et prosjekt som intenderte å gi et poetisk speilbilde av kystkulturens sensualitet og potens. Kanskje representerte dette

eksempler på såkalte ”cross-over-prosjekt”; like fullt, de fleste innslagene var utvilsomt basert på den tradisjonelle strilen som dukket opp i utallige utstillinger, revyer, torgdager, sildefestivaler og båtfestivaler over hele regionen. Slik ble sang og musikk, mat og byggeskikk samt gjenstandsrepertoar fra sjøbruksmiljø og skrint landbruk løftet fram og gjort til nøkkelsymbol for vestlandsk kulturarv – verdt å verne, verdt å formidle. Denne vektleggingen av kysten og kystbonden kan betraktes som en utvidning og delvis omjustering av et Vestland der den etablerte nasjonale kulturarv samt kulturlandskap er nedtonet for å gi plass til det som kan synes å representere en mer aktuell, lokal og regional tradisjon. Slik fremstår Bergen som sentrum i et nytt gjenkjennelig men annerledes Vestland.

Mot en slik bakgrunn blir Nordsteam-festivalen representativ i den forstand at den inngår i et kulturbyprogram som synes å slå ring rundt det som kan betraktes som en særegen før- og tidlig moderne kulturarv. Den understreker regionale røtter både når det gjelder aktørene bak arrangementet, festivalens innhold og materielle repertoar. I den grad den passer inn i Eu’s rammeprogram, er det at den springer ut fra lokale og regionale interesser fjernt fra nasjonale styringsorganer. Men hvorfor er det nettopp fortiden med rurale konnotasjoner, det som på så mange måter kan oppfattes som det moderne og det urbanes motsetning, som blir så fremtredende når Bergen skal arrangere kulturbyår?

### **Det rurale i det urbane**

Viljen til å verne om det rurale samt det som kan knyttes til begrepet ”Gemeinschaft”, har på mange måter en lang tradisjon i Norge. Det er det oversiktlige, det som kan knyttes til et nærmiljø i småskala

som har vært et viktig trekk i byplanlegging. Estetikk i denne sammenhengen har lett kunnet forveksles med etikk. Det vakre har ofte vært knyttet til former og strukturer som representerer ”myke” og håndgripelige verdier. Det positive knyttet til det oversiktlige, det kontrollerbare og det tilsynelatende organiske, skaper harmoniske bymiljø med harmoniske mennesker. Det moderne og stordimensjonerte derimot, står for det uoversiktlige, det kalde og fremmedgjorte (Pløger 2001). Derfor har det vært viktig å skape byrom der det materielle og de planmessige strukturene har kunnet gitt langsomheten en sjanse, og dermed også omtanken, nærheten og møtene større muligheter. Slik sett har kanskje norske byer aldri vært moderne, eller sagt på en annen måte, urbaniteten har aldri vært gjennomgripende urban. Studerer vi hvordan kulturbyprogrammet lar Bergen tre fram, kan det synes som om det nettopp er hullene eller sprekkene i det urbane som artikuleres. Gjennom arrangement som det Nordsteam-festivalen representerer, skapes et bybilde sammensatt av ulike tidsløp der en bred, kollektiv historie og hukommelse kan eksistere. Dette er et fenomen som blir understreket av Konrad Köstlin (1999) når han hevder at ”the newly-created accent on folk-regional culture promises timelessness in an ocean of temporality” (s. 35). Köstlin mener denne tidløsheten bunner i hvordan historisk dybde kleber til begreper som kulturarv og regionalisme fordi det understreker kvaliteter som det naturlige, det stabile, det som røtter kan bygges på. Lokal kulturarv reduserer stedets skiftende og motstridende bevegelser og blir en symbolsk påminnelse om stedets essensialitet eller kjerne som er og blir uforanderlig.

Overføres disse refleksjonene til kulturbyåret, kan de ulike lokale og fortidsorienterte arrangementene, uansett hvor tilfeldig



de er integrert i programmet, tolkes som ledd i en mer eller mindre bevisst strategi der Bergen skal synliggjøre sin posisjon som en vakker hovedstad på Vestlandet. Samtidig kan gjenoppdagning av det som anses som historisk ”glemt” og ”oversett” inngå i et forhandlingsmessig frirom der nye stedstilhørigheter og nye stedshierarkier bygges opp.

Når nettopp kystlandskapet og kystbonden har fått en så sterk posisjon i denne prosessen, kan en av årsakene ligge i det faktum at ’strilen’ i de senere år har forandret status. De relativt negative assosiasjonene er tonet ned og det har bidratt til å gjøre kystbonden til en mer eller mindre sosial og kulturell nøytral figur. Resultatet er et begrep med et føyelig og formbart innhold som igjen har åpnet mulighetene for å transformere kystbonden til et kulturelt ikon med kapasitet til å aktualisere kulturarv både i etablerte og fornyede former. Det siste er ikke minst viktig fordi kulturarv, slik Regina Bendix (2000) fremhever, er et populært begrep som langt på vei skjuler de politiske konflikter som ellers preger den globale, kommersielle verden. Kulturarv har derfor en viktig plass i markedsføring av blant annet sted og lokal tilhørighet, fordi det byr fram et innhold som kan dyrkes og konsumeres på en måte som dekker over trekk knyttet til maktrelasjoner (ibid.:38). Det er det felles skapte og det felles arvete som blir understreket.

### **Bergen i det regionale, globale og nasjonale landskapet**

Nå ble ikke alle like fascinert av kystkultur og vektlegging av lokal kulturarv. ”Kontrasjonen om små produsenter, frivillig kulturliv og tilstedeværelse over det meste av Vestlandet hadde ikke minst den konsekvensen at ”fyrtårnene” i programmet ble

meget få og til dels vanskelig å få øye på. Det svære antallet arrangementer besto i stor grad av tilstelninger med ganske hverdagslig og lokal profil”, hevdet medieforsker Jostein Gripsrud (2001:51), som også påpekte hvordan dette førte til at det urbane med industrielle og globale kunstneriske uttrykk så å si forsvant. I Dagbladet ble også forholdet mellom det urbane og rurale påpekt, men ut fra en annen innfallsvinkel. Her ble det poengtert hvordan kulturbyåret i Bergen utmerket seg ved å ligne en regional merkevarebygging. Avisen henviste til hvordan nasjonalstatenes suverenitet i en global tidsalder er i ferd med å svekkes. Dette åpner ikke bare for nasjonale kulturkriger, men også for at selvbevisste regioner som Vest-Norge kan delta i konkurransen om økt symbolsk makt (9/10-01).

Kanskje var det nettopp dette – regional merkevarebygging – som mer eller mindre bevisst foregikk under kulturbyåret. Altså et forsøk på en selvpresentasjon som gjennom rural inspirert regionalitet, skulle fremheve byens egenart også i en nasjonal og internasjonal målestokk.

Som del av et både konkret og imaginært fortidsarkiv, kan kystkulturen anvendes som middel til å reorganisere og gjenskape en lokal og regional plattform der båndene til utenverdenen blir aksentuert. Kystbonden med sin tilknytning til sjøen tydeliggjør kontinuitetslinjene som strekker seg fra middelalder og hansatid til dagens virksomheter knyttet til maritim trafikk, sjøbruk og teknologi. Det bergenske blikket mot havet og utenverdenen gjøres tidløst og ”naturlig”. Sett fra en bergensk synsvinkel er termen lokal globalisme absolutt dekkende. Her er det globale ikke noe en bare etterstreber, det er tvert imot noe som er innebygd i lokal tradisjon og kulturarv. Kanskje fungerte dette bra, en svensk avis kom-

menterte by og begivenheter på følgende måte: ”Bergen är ensam i sitt slag. Det är en stad med egenvärde, en sammansatt stad i motsats till ”det norska”, en kosmopolitisk landsort med urgammal internationell blick” (Dagen nyheter 26/3-2000).

Det lokale gir ikke bare retning og særpreg til et internasjonalt farget bybilde, men understreker samtidig nye føringer for et regionalt fellesskap. Kystkultur er et begrep som overskrider både sosiale og geografiske skillelinjer. Ved å gjøre vikene og fjordarmer til del av en kystkultur innlemmet i byrommet, blir også grensene mellom sentrum og periferi mer diffus. Noen av de positive kommentarene ved avslutningen av kulturbyåret, gikk nettopp på hvordan Bergen endelig hadde skjønt at byen var omgitt av et bakland verdt både respekt og omtanke.

Dyrking av kystkultur som noe spesielt ved Vestlandet, gjør samtidig regionen mer synlig på det nasjonale kartverket. Her skapes nye muligheter for å vise fram landsdelen som en kontrast til andre mer dominante steder. I hvert fall kan det synes slik om man lytter til direktøren for kulturbyåret Terje Gløppen. Han poengterer hvordan ”kystkulturen på Vestlandet er et svært viktig element i programmet. Vi har som mål å bringe den kystkulturelle betraktningen inn i europeisk sammenheng, Norge har lenge forsømt naustet til fordel for stabburet. Vi har nok av kulturinstitusjoner som fokuserer på tradisjonell norsk bygdekultur via innlandsbasert byggetradisjon. Naustet som terminalbygning mellom sjø og land har mange spennende dimensjoner som hittil er oversett. Kystbefolkningen behøver en forsterket identitet og en legitimering av sin kultur. Der har vi en viktig jobb å gjøre” (Gløppen 2000:17). Bedre kan vel neppe regional identitets- og stedsmarkering uttrykkes.

Bedre kan det vel heller ikke indikeres at det bergenske kulturbyåret også fungerte som et identitetsprosjekt der søket etter røtter var viktig.

Det er blitt hevdet at i Skandinavia har tradisjonelt det regionale stått sterkt, men samtidig vært tett integrert i det nasjonale (Frykman 1999). Kulturbyåret med mange arrangementer av samme kategori som Nordsteam-festivalen, eksemplifiserer nettopp denne ambivalensen mellom det regionale og nasjonale. Dette kommer blant annet til uttrykk i hvordan opposisjonen til hovedstaden stadig øker. Bergen vil ikke lenger betraktes som en nasjonal provins, men derimot inngå i fellesskapet med en atskillig mer synlig og selvstendig status. Kanskje var det nettopp kulturbyårets vekting av det regionale som gjorde at artikler og kronikker kom til å fremheve hvordan Bergen i motsetning til Oslo, maktet å inkludere det spesielle og provinsielle. Her var det mulig å komme fra distriktene, ja til og med utenfor Vestlandets regioner, men likevel både kjenne seg igjen og å føle seg hjemme. Oslo derimot ble redusert til et byråkratisk senter der fremmedfølelsen var påtakelig. Det vil si om en ikke da tilhører gruppen av gjennomførte urbanister som med referanserammer til New York og Tokyo, en gang for alle har kuttet båndene til tradisjoner og distriktsnorge (Morgenbladet 10/6 00). I Bergen derimot ble det mulig å observere en økende irritasjon mot og medlidenhet med hovedstaden. Overskrifter som ”Trenger vi Oslo?” eller ”Stakkars Oslo” (26/5-01), ble nesten som gjenganger å betrakte.

En kan velge å se dette som en retorikk som kjennetegner byer av kategorien ”nest størst”. Mellom linjene ligger det likevel et budskap om et kulturelt hegemoni som kanskje ikke oppleves like naturlig som tid-

ligere. Brede og ”folkelige” arrangement som Nordsteamfestivalen kan for mange bidra til å gjøre den Vestlandske hovedstaden mer markant, mer romslig, inkluderende og imøtekommende. Slik er det mulig å utfordre hovedstaden, slik er det mulig å gjenåpne og å utvide de historiske veiene mot en større verden uten å gå omveien om hovedstaden.

Det er mot en slik bakgrunn ’strilen’ blir en verneverdig og forbruksvennlig figur som bidrar til å reaktualisere og reorganisere en nåtidsvennlig fortid. Tilsvarende fungerer kystkultur som et samlende felt for nye allianser. Politikere, offisielle kulturinstanser, frivillige lag og foreninger, næringsliv osv. kan her finne og dra nytte av hverandre. Ulike motiver og interesser representert ved for eksempel underholdning, opplevelser, identitetsskapning, turisme, politisk og markedsmessig profilering etc. er ikke alltid hverandres motsetninger. Kystkultur er et tøyelig begrep som har en spennvidde som strekker seg fra politikk til poesi, og er derfor velegnet til stedsartikulering på ulike nivå, kollektivt som individuelt.

### **Kulturarv og lokal tilhørighet**

Kystkultur er også en term som kan relateres til konkrete gjenstander, steder og epoker i historien. Den representerer en kulturarv som med et flertydig innhold skaper ulike beveggrunner for ulike koblinger til eget liv. Når Anthony Cohen (1996:807) skriver om hvordan nasjonale symboler blir virksomme og får gjennomslag, hevder han at dette er avhenging av hvordan symbolskapningen skjer, hvilke muligheter som er tilstede for individuell og kollektiv tolkning og handling. Vi betrakter tradisjonsmaterialet og ritualene knyttet til dem, og som individer fortolker vi dem og gjenskaper dem ut fra våre egne premisser. Vi lytter til

autoritetenes retoriske stemmer, men bruker vår egen sunne fornuft til å forstå det sagte. Vi hører ordene, skriver Cohen, men lytter til oss selv. Abstraksjoner som det nasjonale, og her kan vi legge til det lokale og regionale, blir glatte og innholdsløse om individer ikke selv kan gjøre bruk av dem, om de ikke selv makter å forvandle sine opplevelser til spesifikke erfaringer. Først da blir abstrakte begreper som det nasjonale og regionale konkret og personlig.

Det er nettopp dette Nordsteamfestivalen og lignende arrangementer eksemplifiserer. Veteranbåtfestivalen var vellykket både når det gjaldt oppmøte og deltakelse. Folk ble revet med, fortiden ble nær, og i møtet med den, kom folk også nær hverandre. Slik ble det satt i gang dialoger med erindringslag man kanskje ikke er i like intens kontakt med til vanlig. Det kan være mange grunner til det – menneskemengden, støyen, luktene, gjensynet med de gamle båtene, omgivelsene med de gamle kaiene og selve den arkitektoniske scenen med de mange hundre år gamle bygningene. Gjennom opplevelsene som her fant sted, ble presens levd ut i en uspesifisert fortid. Båtene hovedsaklig fra 1930–1950-tallet, stedet Bryggen med sine hus som i alder strekker seg fra middelalder fram mot 1900-tallet, representerer byens høydepunkter når det gjelder fortid og kulturarv. Kanskje kan en si at de ulike materielle innslagene danner en slags punktuell tidsakse som er med å gi stedet egen identitet. Det spennende med arrangement som Nordsteam, er at denne tidsaksen løses opp og blander seg både med erindringer og forventningene knyttet til det som skjer akkurat der og da. Dermed bygges det broer mellom representasjonene av og fortellingene om fortiden på den ene siden, handlingene og opplevelsene av dem på den andre. Slik er det ikke utelukkende representasjonen, men like mye praksis som er



det avgjørende. Gjennom deltakelse i slike sosiale og kulturelle begivenheter, blir det mulig å medvirke i hendelser og historier som artikulere og samtidig genererer både sted og stedstilhørighet. Kanskje er det nettopp mulighetene til å erfare eget liv i et utvidet tidskontinuum som gjør slike evenementer vellykket. Stedet kan vi si, transformeres til en form for virtuell virkelighet der et mangfold av tider byr seg fram, men der individet selv kan regissere inntrykk og sammenheng. Edward Casey (2000) utdypet det samme fenomenet ved å peke på hvordan stedet innehar, holder og binder minner sammen. Stedet utløser minnets kapasitet for danning av temporale synteser, og er dermed medskaper av "a virtual reservation, within which disparation can co-exist" (s. 203). Slik genererer stedet erfaringer som igjen lader det med ny mening og betydning.

Det er dette som også Bachelard (1994) er inne på. Gjennom begrepene gjenklang og resonans, skriver han om hvordan vi nærmer oss steder og ting, og om hvordan vi er i stand til å fange dem opp som "poetiske" bilder og bevegelser. Det skjer kun ved at vi makter å omgjøre uttrykkene vi møter til egne inntrykk slik at de ikke bare blir en del av våre liv, men også inngår i vår egen omskaping av oss selv. Da må ting relateres til levde steder, for da har man også etablert en vekselvirkning mellom individ og sted som gjør oss til meddiktere av eget liv. Slik blir sted og former for stedstilhørighet ikke noe som blir påtvunget ovenfra, men noe som vi alle er med å forme ut fra våre egne spesifikke erfaringer og livssituasjoner.

Om kystkulturen med bakgrunn i den førmoderne livsformen kan få et slikt "poetisk" innhold for vestlendinger og bergensere flest, er uvisst. Da må det i tilfelle skje på måter som gjør at gjenkjennelsen peker ut over en selv, ut over klisjeen-

es og stereotypienes verden. I motsatt fall blir kystkultur bare et merkenavn for et knippe ferdig regisserte begivenheter og opplevelser der tid og stedsmessige kontekster reduseres til kulisser. På den annen side er det kanskje heller ikke så viktig å ha et forhold til kystkultur, kanskje representerer kystkultur bare et begrenset repertoar av tilbud der opplevelser gjør glimt av gjenkjennelse og erkjennelse mulig. Det igjen indikerer at det eksisterer flere alternativer.

### **Kulturarv og stedlig mangfold**

Bryggen og Vågen hvor Nordsteamfestivalen og tilsvarende arrangement blir arrangert, er bare et sted i Bergen. Det finns mange andre steder – gater plasser, parker – som åpner for helt andre tider, hendelser og forventningshorisonter. Torgallmenningen er for eksempel et mer ambivalent sted, der alt fra politiske til private møter utspiller seg. Hurtighet og travelhet kontrasteres med slentring og avkobling. Vandrer vi sør-over, mot utkanten av sentrum finner vi de nye innfartsårene og de moderne veikryssene som leder trafikken inn og ut av byen. Her skimter vi det nye parkeringshuset i tre etasjer og som strekker seg langs et helt kvartal. Vi kan observere relativt nye bedriftsbygninger og forretningsgårder som reiser seg mot himmelen. For noen utgjør dette en fascinerende og lokal "skyline", for andre igjen er dette et skummelt sted, nærmest et framtidsscenario der en fremmedgjort virkelighet utspiller seg. Hadde vi vandret videre inn i sidegater og smaug, ville vi for eksempel ha funnet kafeer og butikker med referanser til en virkelighet fjernt fra lokal fortidskultur. Slik kunne en fortsette, Bergen er som andre byer et sted med mange plasser, gater og passasjer, et sted med mange hastigheter og intensiteter, rytmer og tidsforløp.

”Geografisk plexus” er et begrep Doreen Massey (1999:16) anvender for å beskrive hvordan byer består av mange nettverk fylt av et kontinuerlig flyt av kryssende bevegelser og impulser. Det urbane stedet kan ifølge Massey derfor karakteriseres gjennom det mangfold av ulike men ofte koordinerende narrativer som her utspiller seg (s. 171). Utfordringene til en kulturby der sted og identitet står sentralt, kunne ut fra dette vært et forsøk på å gripe byen i dets mangfold av kryssende tider, steder og gjøremål. Hvordan dette i praksis lar seg realisere, er selvsagt ikke enkelt. Men en begynnelse er kanskje i sterkere grad å operasjonalisere et kulturbegrep der ikke først og fremst gjenkjennelsen er det sentrale, men også hverdagen belyst på nye og overskridende måter.

Det er ingenting galt med fortidens kystkultur. Den har utvilsomt sin plass i et bergensk kulturliv, men den fanger neppe det mangfold av dimensjoner og verdier som rører seg verken i det urbane landskapet eller distriktene omkring. Det kunne vært utfordrende å prøve i sterkere grad å inkorporere noe av det stedlige mangfoldet, uten å frykte at egenart av den grunn forsvinner. Dette burde være særlig aktuelt i et kulturbyår der Bergen i utgangspunktet ønsket å vise seg fram som et europeisk møtested. I stedet tenderer bybildet fra år 2000 å vise tilbake til opplevelserepertoarer som først og fremst lar seg kombinere med profilering og profiterende merkevarbygging. I programmet står det – tilsiktet eller ei – at Bergen ønsker å være et møtested *mellom* norsk og europeisk kultur. Å forstå seg selv som del av den europeiske og i videre forstand den internasjonale kultur, blir kanskje komplisert når identitet og lokalitet så ofte eksisterer i entall og i en mer eller mindre endimensjonal fortid.

## Litteratur

- Bachelard, Gaston 1994. *The Poetics of Space. The Classic Look at how we Experience Intimate Places.*
- Bendix, Regina 2000. Heredity, Hybridity and Heritage from one *Fin de Siècle* to the *Next*. I: Annttonen, Perti J. (red.). *Folklore, Heritage, Politics and Ethnic Diversity. A Festschrift For Barbro Klein.*
- Casey, Edward 1987/2000. *Remembering. A Phenomenological Study.* Blomington, University Press.
- Cohen, Anthony P. 1996. Personal Nationalism: a Scottish view of some rites, rights, and wrongs. I: *American Ethnologist* 23/4.
- Eriksen, Tomas Hylland 2000. Bergenske veikryss. I: *Kulturby Bergen 2000. Det offisielle kulturbymagasinet.*
- Frykman, Jonas 1999. Belonging in Europe. Modern Identities in Minds and Places. I: *Ethnologia Europaea* Vol. 29:2.
- Gloppen, Terje 2000. I: *Kulturby Bergen 2000. Det offisielle Kulturbymagasinet.*
- Gripsrud, Jostein 2001. En kulturpolitisk vurdering. I: Hazell, William R. (ed.). *Kulturby Bergen 2000. Norges europeiske kulturby. Prosjektrapport.*
- Hansen, Kjell 2001. Festivaler, platslighet, och det nya Europa. I: Hansen, Kjell og Karin Salomonsen (red.). *Fönster mot EUROPA. Platser och identiteter.* Lund.
- Köstlin, Konrad 1999. Vanishing Borders and the Rise of Culture(s). I: *Ethnologia Europaea.* 29:2: s. 31-36.
- Massey, Doreen, John Allen og Steve Pile 1999. *City Worlds.* London, New York Routledge.
- Pløger, John 2001. *Byens språk.* Oslo: Spartacus forlag.